

Lisbeth Falster Jakobsen *

Beskrivelsesniveauer og dimensioner i den grammatiske model

1. Introduktion

Som et sprogligt fænomen er grammatikken¹ den medierende faktor mellem leksikonenhederne og den realiserede sproglige enhed, typisk en ytring. Dette medfører, at grammatikken, set fra den ende, hvor leksikonelementerne vælges, har de leksikalske elementers syntagmatiske egenskaber som arbejdsgrundlag. Dette er et ganske ukontroversionelt synspunkt. Hvilke træk ved de enkelte leksikonelementer der har de syntagmatiske egenskaber, grammatikken vil være interesseret i, og hvilke der i grammatisk henseende må anses for blot tilfældige egenskaber, synes dog at være et mere åbent spørgsmål. Det er i høj grad et spørgsmål om den valgte teori, der skrives ud fra; men det er tydeligt, at moderne grammatikteorier ud fra deres forskellige dogmer og formål alt i alt lukker flere træk ind som grammatiske, end de helt traditionelle, udtryksbaserede, deskriptive grammatikker med et statisk sprogsyn gjorde det.

Problemet bliver så, hvordan man skal kategorisere beskrivelsen af de mange træk, for en kategorisering må der jo til. Mit synspunkt er dels, at relativt mange træk må anses for at have grammatisk funktion, dels at man ikke skal at forenkle den grammatiske forestillingsverden for meget. Man skal ikke presse for mange disparate "paradigmer" af sproglige fænomener sammen i for få og for enkle kategorier; ej heller

¹ Som altid ryger man straks ind i det problem, at 'grammatik' dels bruges om aspekter af konkrete sproglige fænomener, nemlig som sagt enkeltelementernes sammenføjning, dels bruges om forsøg på at beskrive disse aspekter i en eller anden form for systemdannelse. Det er inden for disse to indhold af ordet, jeg bevæger mig.

* *Lisbeth Falster Jakobsen*
Københavns Universitet
Institut for Germansk Filologi
Njalsgade 80
DK-2300 København S

skal man negligere grammatiske træk, selvom de vil gøre det grammatiske apparat mere kompliceret. På den anden side skal man heller ikke antage abstrakte niveauer, hvis sammenhæng med sproglige data man har svært ved at vise. Det, det gælder om, er at konstruere et beskrivelsesapparat med et så passende antal abstraktionsniveauer og dimensioner, at de enkelte sproglige fænomener, hvad enten de er prototypiske, "skæve" på den ene eller anden måde eller lodret fejlagtige, kan få en beskrivelse, der redegør for, hvori netop denne karakteristik bunder.

For at begynde med et eksempel, der er atypisk, altså skævt konstrueret, men ikke kan betragtes som grammatisk skævt:

- (1) (journalisten ringer til producenten for at få oplysninger om forholdet mellem reklamens anprisninger af et opvaskemiddel og realiteten)

Når mange så samtidig forventer, at opvasken bliver ren også uden, at de på forhånd har skyllet af og børstet rent, stiller det jo store krav til vores produkter....

Nu begynder han at tale om, at *madrester* i vore dage *stresses* stadig mere, og hér er det, jeg ringer af. Pigen, jeg så i reklamen, var bestemt ikke typen, der ville *stresse sine madrester* ved at lade dem tørre ind på køkkenbordet i dagevis..(Politiken 13.3.1996:III,16)

Dette er et eksempel på, at indholdsselektionen af objektet, *madrester*, virker skævt i forhold til verbet *at stresser*, der normalt seligerer et ANIMERET og som regel HUMANT objekt. Dette forhold synes ikke at påvirke de almindelige grammatiske valg på nogen måde, så leksikalsk indholdsselektion vil derfor i sig selv blive betraget som ganske vist et syntagmatisk indholdsproblem i forhold til verbets indhold, men grammatisk uinteressant. Det er dog ikke sådan, at alle leksikalske valg er ligegyldige for den grammatiske beskrivelse. Hvor det giver sig udslag, er sprogspecifikt; der kan her blot henvises til den indflydelse det tyske subjekt har på valg af finittets fleksiv i kategorierne numerus og person; på moderne dansk flekteres finittet ikke i disse kategorier. Til gengæld seligerer subjektet her det prædikative adjektivs fleksiv, hvad enten det er på grundlag af subjektets grammatiske kategoriforhold, eller på grundlag af synesis:

- (2) Politiet er kvikt med razziaer for tiden.
Politiet er kvikke med razziaer for tiden.

2. Funktionel Grammatik.

Hvad er så grammatisk interessante træk? Som sagt er det ret afhængigt af grammatikkens interessefelt. Mit er funktionel grammatik, idet mit eget projekt består i at skrive en tysk grammatik for det danske (evt. det skandinaviske) universitetsniveau på funktionelt grundlag². Hvilke præliminære overvejelser kan det give anledning til?

Som Russ Tomlin siger i en artikel "Functional grammars, pedagogical grammars, and communicative language teaching":

In general, functional grammar embrace what we might call the "communicative imperative", the idea that linguistic form generally serves to code or signal linguistic function and that the shapes taken by linguistic form arise out of the demands of communicative interactions. (Tomlin 1994:144).

(Heraf følger, at opgaven er)

[to center] functional description on questions of form-function interaction. Functional analysis attempts to determine the semantic or pragmatic conditions which lead to the selection of alternative grammatical structures. (Tomlin 1994:145)

Det grundlæggende princip er således, at det sproglige udtryk tjener den indholdsmæssige funktion, og at denne igen har facon efter den kommunikative funktion. Nu er det nok ikke en almindelig grammatiks opgave at diskutere, hvorfor de sproglige strukturer har fået den udformning, de nu engang har, men snarere at pege på, hvilke kommunikative effekter man opnår ved at bruge en given struktur. Heraf følger så, at performansen får større opmærksomhed end tidligere, hvor kompetensen stod solidt placeret i midten af den lingvistiske beskrivelse (Tomlin 1994:146). Parallelt hermed kan fokus også skifte noget fra sprogstrukturen til sprogbrugen. Læg mærke til ordet "attempt" i citatet; funktionel analyse har som arbejdsgrundlag også faktorer, der ligger uden for sprogsystemet selv, såsom afsender og modtager. Eftersom der ikke er indsigt fra fremmed side i deres tankegang og vurderinger, forbliver den kommunikative hensigt fra afsenders side og opfattelsen af den hos modtager skjult i det partikulære tilfælde. Det, der kan beskrives, er det, der opfattes som den formodede hensigt, nemlig den normale hensigt.

² Sammen med lektor Peter Colliander, Handelshøjskolen i København, arbejder jeg under Statens Humanistiske Forskningsråds projekt "Lingvistik og Fremmedsprog", jvnf. projektbeskrivelsen i Bache (1993).

3. Dimensionerne udtryk og indhold.

Hvilke implikationer har så disse synspunkter for grammatikskrivningen? Og især for skrivningen af en grammatik for ikke-native speakers? Skønt funktionalismens grundlæggende ideologiske overbevisning er, at det sproglige udtryk er tjener for indholdet, der er tjener for kommunikationen (Dik 1989:17), kan denne rangorden dog ikke betragtes som det metodologisk ledende princip for grammatikbeskrivelsen³. Rangordenen falder grammatisk set faktisk også ud i to dimensioner.

Grammatik drejer sig som sagt om den sproglige struktur i konstruktioner. Og ligesom det sproglige tegn, hvad enten det er simplekst eller komplekst, efter europæisk opfattelse (Saussure-Hjelmslev) består af et udtryk og et indhold, så drejer grammatikken sig om struktur i begge dimensioner; vi har både udtrykssyntagmer og indholdssyntagmer. Udtrykssiden må ikke forsømmes, blot fordi den betragtes som den ydmyge transportør af indholdet. God performans hidrører fra god kompetence, og god sprogbrug hidrører fra et godt kendskab til sprogstrukturen. På begge sider af sproget: en ringe realiseret udtryksside udgør en dårlig transportør for indholdet og giver som følge heraf som regel også en dårlig kommunikation.

Efter den Saussure-Hjelmslevske tegnforståelse følges udtryk og indhold altid ad, fra simplekstegnet til omfattende og komplicerede konstruktioner. Heraf følger, at der nødvendigvis må findes en indholdssyntaks, når der er en udtrykssyntaks; den samlede konstruktion består således på indholdssiden af simpleksordenes indhold (muligvis i en noget beklippet udgave i forhold til, hvad der betragtes som det løsevne leksems indhold) og konstruktionens indhold. I mere traditionelle grammatikker blev indholdet af grammatiske strukturer, specielt på mere komplekse niveauer end morfemniveau, for det meste negligeret; men idet den grammatiske interesse nu skifter fra sætningen som grundlaget for selektion af fortrinsvis udtryksstrukturer og til diskursen som grundlag for strukturselektion i al almindelighed, så øges naturligvis interessen for at vælge én udtryksstruktur fremfor en anden mulig struktur. Dette er mere eller mindre det samme som at spørge sig

³ Tomlin har her et mere ræsonnabelt synspunkt: "Linguistic form subserves communicative function" (1994:146), måske fremkaldt af, at hans artikel drejer sig om pædagogisk grammatik.

selv, hvilken indholdsstruktur det ene udtryk giver en, som den næste udtryksstruktur inden for samme paradigme ikke giver.

Hvis tegns udtryk og indhold altid følges ad, må denne opfattelse præge den grammatiske fremstilling. Ganske vist er den yderligere strukturering af udtryk og indhold, når man betragter dem løst fra bindingen i tegnet, ofte meget forskellig og kun tilgængelig med forskellige lingvistiske metoder. Men det rækker ikke ved den anskuelse, at et valgt udtryk indebærer et bestemt indhold, og at et valgt indhold indebærer et bestemt udtryk (eller muligvis et yderst begrænset udvalg). Derfor er en modulær sprogmodel, der placerer udtryk og indhold i hvert sit autonome subsystem og betragter hvert subsystem for sig, ret uanskelig ud fra den her givne tegnopfattelse, og derfor mindre egnet i en funktionel grammatik.

Og hvis udtryk og indhold er komplemetære sider af samme tegn, så opløser den funktionelle hierarkisering: 'udtryk tjener indhold, der tjener kommunikation' sig i 'tegn tjener kommunikation'. Men dette er i nogen grad den gamle dichotomi mellem sprogsystem og sprogbrug; dog kun i nogen grad, for der må skelnes mellem sprogbrug i den partikulære kommunikationssituation og så den "normerede" sprogbrug, sædvanesprogbrugen. Den sidstnævnte kategori er allerede en abstraktion, der udnævner en given tegnkonstruktion, udtryk såvel som indhold, som mere eller mindre prototypisk i beskrevne pragmatiske omgivelser.

Et eksempel på indholdssyntaks + pragmatisk norm kunne måske virke illustrerende: konstruktionen NP¹ + en form af *at være* + Givet NP² har normalt indholdet 'NP¹ som indholdsstørrelse i diskursverdenen identificeres med NP² som størrelse':

(3) a. (om Græshoppen, en ny, vild forlystelse i Tivoli)

Ikke, fordi jeg er bange. Nej da. *Den er bare et stilbrud.*

Konstruktionen NP + en form af *at være* + ADJ har indholdet 'NP som indholdsstørrelse karakteriseres som ADJ som indholdsegenskab', jvnf. fortsættelsen af eksemplet:

(3) b. *Den er for voldsom.*

Men NP² som prædikativ kan også bringes til at give konstruktionen samme pragmatiske indhold som med ADJ som prædikativ, cf. fortsættelsen:

- (3) c. I England ville man måske sige, at den ikke var *cricket*. Jeg vil sige, at den ikke er *Tivoli*.

Ja, man kan endda differentiere det samme ords referens i diskursverdenen på denne måde, jvnf. samme citat lidt tidligere:

- (3) d. Nå, bortset fra det grønne helvede [=Græshoppen] er *Tivoli* jo *Tivoli*. (Politiken 24.5.1996:III,7)

Det er overladt til kommunikationspartnerne i den partikulære situation at vælge den prototypiske pragmatiske version eller den ikke ret prototypiske (eller muligvis noget helt tredje). Og måske vælger kommunikationspartnerne måske endda to forskellige. En grammatik kan kun pege på forskellige muligheder og deres relative hyppighed.

Det kan naturligvis ikke undgås, at kravet om, at der skal være beskrivelse af både udtryk og indhold i grammatiske konstruktioner vil virke komplicerende i forhold til i hvert fald traditionelle grammatikker. Hertil kommer så funktionalismens krav om at tilgodeselve kommunikationen, hvilket fører til beskrivelser af i hvert fald de normerede eller normale pragmatiske funktioner, man opnår ved at tage en bestemt konstruktion i anvendelse. På den anden side giver en mere ligelig beskrivelse på begge sider af tegnet to indgange til de beskrevne sproglige strukturer, hvilket måske må betragtes som en fordel, især i en fremmedsprogsgrammatik.

4. De sproglige niveauer

At et sprog har både en udtryks- og en indholdsside er, trods forskelle i, hvordan de to sider hænger sammen, ret uomtvistet. Langt større vanskeligheder er der med de sproglige niveauer, levels; på to led, nemlig dels hvor mange der skal regnes med, dels hvilken ontologisk status de har. Generative sprogteorier har institueret niveauerne dybdestruktur og overfladestruktur, og generativt model-inspirerede, funktionelle teorier som Simon Diks opererer med essentielt de samme grundlæggende niveauer: underliggende strukturer og overfladestrukturer, dog uden transformationer (Dik 1989:45 og 261). Hvilken ontologisk status man end tildeler disse i relation til det menneskelige mentale apparat, så har de i hvert fald den metodologiske status til fælles, at den lingvistiske betragtningsretning går fra dybdestruktur mod overfladestruktur. Forudsætningen for overfladestrukturen er dybdestrukturen. Naturligvis må der have foreligget nogle beregninger

i den anden retning, fra overfladen mod dybden, inden dybdestrukturen blev sat op. Men disse omtales normalt ikke, hvorved dybdestrukturen eller de underliggende strukturer forbliver et postulat. Ikke blot i henseende til deres status i den menneskelige hjerne, men også i henseende til, om de i grunden er rimelige og sandsynlige på det lingvistiske beskrivelsesplan.

Da 1. prioriteringen af sproglige funktioner i funktionel grammatik er den kommunikative funktion, altså samspillet mellem sproglig ytring og kommunikationspartnerne, er det rimeligt at tage realiserede sproglige ytringer som udgangspunkt for de lingvistiske betragtninger. Thi det er sådanne, der udveksles mellem kommunikationspartnerne. Nu er der imidlertid ingen tvivl om, at de sproglige enheder er underkastet en vis kategorisering i vores hoveder; næsten alle mennesker kan bringes til at kategorisere f.eks. ord i ordklasser (i hvert fald for de tre hovedordklassers vedkommende: N, A, V), og til at kategorisere flektionsmæssigt forskellige ordformer, men med samme stamme, som tilhørende samme stammemorfem. Men enhver kategorisering forudsætter en kategori, som er et abstraktionstrin højere end det enkelte element i kategorien. Sproglige abstraktionstrin er altså en realitet for os som sprogbrugere, men grammatikskrivningens problem er et lidt andet: hvor mange beskrivelsesniveauer skal der antages i den teoretiske model? og hvilken sandsynlighedsgrad må man give dem i forhold til det eneste på forhånd helt givne: de realiserede sproglige data⁴?

Hvis det eneste givne er de sproglige data, må det anses for det eneste rimelige at vende abstraktionsretningen om: realiseret struktur → abstrakt struktur i stedet for retningen underliggende struktur → realiseret struktur. Dette er et relativt upåagtet synspunkt hos Hjelmlev:

En udgaaen fra de formentlig givne erfaringsdata byder netop den modsatte procedure. Dersom noget er givet....., er dette givne for sprogforskeren den endnu uanalyserede *text* i dens uinddelte og absolutte helhed. Den eneste mulige fremgangsmaade for at søge tilforordnet et system til denne texts forløb vil være en analyse, hvorigennem teksten anskues som en klasse der deles i afsnit, disse afsnit paany som klasser der deles i afsnit o. saal. v. indtil inddelinger er udtømt. Fremgangsmaaden kan da kort bestemmes som en fremadskriden fra klasse

⁴ Dette er en videreudarbejdelse af en lille diskussion om niveaurs berettigelse, som jeg har med Peter Harder, Engelsk Institut, KU, i ledige stunder.

til afsnit, ikke modsat fra afsnit til klasse; en analytisk og specificerende bevægelse, ikke en syntetisk og generaliserende. (Hjelmslev 1966:13)

Denne fremgangsmåde, at man inddeler en størrelse, man betragter som en "klasse" i "afsnit", som dernæst betragtes som "klasser", der deles i "afsnit", til man ikke kan finde flere "afsnit" til en "klasse", som så altså ikke kan udnævnes til en klasse, men forbliver et afsnit, et led i en klasse, er en sådan abstraherende tilbageregning fra konkrete, realiserede størrelser. At et afsnit kan blive en klasse, afhænger af, om afsnittet indgår i en paradigmatiske relation med et ikke-realiseret, men muligt afsnit på et højere abstraktionsniveau (efter den gængse opfattelse af paradigmatiske relation som relationen mellem to størrelser, der kan indgå samme relation til en tredje størrelse, men ikke på samme tid). Dette systematiske krav er baseret på det enkelte sprogs struktur; at en størrelse mindre en teksten selv starter som afsnit, inden den kan betrages som en (mulig) klasse kræver faktisk, at alle klasser har deres rod i noget konkret i det pågældende sprog; og derved forhindres, at der antages abstrakte strukturer for sproget, som ikke i sidste ende får et konkret nedslag på en eller anden måde. Således kan der eftervises en formelt eksisterende, omend funktionelt meget indskrænket præsens konjunktiv på dansk, idet to afsnit i realiserede sætninger kan sættes sammen til et paradigme på abstraktionstrinnet over:

- (4) Gud velsigne dig
Gud velsigner dig

medens det er umuligt at eftervise præteritumskonjunktiver af levende danske verber; en påstand om, at *ville* i

- (5) Gud *ville* velsignede dig, hvis du var et lidt bedre menneske

skulle være konjunktiv, ville enten være en lingvistisk bevægelse fra abstraktion mod konkrete forekomster, nemlig fra en abstrakt klasse med to postuleret forskellige afsnit til erkendelige kun ens afsnit; det kan kun være overførsel af et formelt systems paradigme fra et eller flere fremmedsprog med teoretisk prestige (som f.eks. latin og tysk) til dansk (Hjelmslev 1966:13). Eller det skyldes en sammenblanding af udtryksform og indholdsfunktion på dansk, hvor indholdsfunktionen (eller funktioner) analogiseres med et andet sprogs indholdssform, hvorefter man kategoriserer ud fra det andet sprogs udtryksform; indholdsfunktionen i (5) ligner den funktion, irrealis, som præteritum

konjunktiv på tysk kan have. Under alle omstændigheder ville det være en beskrivelse, der ikke respekterer det enkelte sprogs data, her dansks.

Et - ganske vanskeligt - problem er således at undgå at antage kategorier og kategoriled, som stammer fra andre sprogsystemer. Men selv hvis man forsøger at holde sig stramt til den Hjelmlevske procedure, får man det problem, hvor langt i opadstigende retning og i hvor mange trin man skal foretage sine abstraktioner, sine inddelinger af klasser i afsnit. Som sagt ender abstraktionen i sidste ende ved de leksikalske enkeltelementers beskrivelse, eftersom grammatikkens opgave stopper der; på den anden side er der forskellige sider af enkelt-elementets syntagmatiske potentiale, der får stor konsekvens for grammatikken. Det er formålstjenligheden i den grammatisk beskrivelse, jeg jagter, nemlig hvilke abstraktionshierarkier og trin herindenfor man behøver i en grammatik. Jeg påstår ikke noget om naturgivetheden i beskrivelsen (andet end at den skal være adækvat), eller om niveauernes ontologiske status bortset fra, at de er produkter af lingvistiske analyser. Jeg påstår heller ikke noget om, at beskrivelsen repræsenterer bestemte gennemløb af niveauer eller regler ved sproglig processering.

I denne artikel skal jeg blot pege på nogle helt grundlæggende distinktioner, som må spille en rolle i en grammatikbeskrivelse, fordi de har en beskrivelsesværdi, og i nogle tilfælde også en forklarlighedsværdi. Foruden de allerede omtalte to grunddimensioner i sproget, udtryk og indhold (afsnit 3), og anskuelsen af dem i sprogligt formet og sprogligt uformet materiale (afsnit 5), må man skelne mellem to forhold: den partikulære teksts hierarkisering, anskuet fra helheden (top down) fra tekstem til morfem, og nedefra (bottom up) fra morfem til tekstem. Det er en anskuelse, der holder sig inden for den syntagmatiske dimension, og den frie bevægelighed fra oven og ned/fra nedden og op forudsætter, at de enkelte dele allerede er klassificerede.

Det andet forhold er det lingvistiske abstraktionshierarki inden for den paradigmatiske dimension. Det drejer sig her om de hierarkiske opdeltede niveauer (som Hjelmlev beskriver det), der skal antages for at få beskrivelsen til at gå nogenlunde op. Parallelt hermed løber to andre dimensioner, nemlig foruden opdelingen i indhold og udtryk også en opdeling i form og funktion. På udtryksiden er der spørgsmålet om, hvilke former en funktion kan antage (f.eks en given ledfunktion), og omvendt, hvilke funktioner en form kan antage. Så længe beskrivelsen

befinder sig på et abstrakt niveau, kan der kun være tale om potentialer, således at potentialet normalt er størst på det mest abstrakte niveau, men reduceres, efterhånden som den enkelte tegnstørrelse bindes ind i konstruktioner. Når en given konstruktion er realiseret, er potentialerne normalt reduceret til én mulighed; dog kan især den funktionelle indholdsside skabe en vanskelighed for grammatikskrivningen, nemlig der, hvor den realiserede konstruktion indgår i kommunikationen, og ikke-sproglige faktorer spiller sammen med de sproglige faktorer i den endelige pragmatiske værdisætning (se afsnit 3). Her må den grammatiske beskrivelse stoppe på et vist tidspunkt, idet de ikke-sproglige faktorer kan blive meget partikulære. På den anden side kan det synspunkt, at en grammatik skal oplyse om, hvilken kommunikativ effekt et givet konstruktionsvalg har, heller ikke svigtes. Et kompromis må være at give oplysninger om de pragmatiske normer ved forskellige valg. Hvad der så foregår i den partikulære kommunikationssituation, undrager sig grammatisk kategoriseringsbeskrivelse.

5. Sproglig struktur og substans

En anden af Hjelmslevs distinktioner, som er særdeles nyttig, er distinktionen mellem form og substans; især er distinktionen mellem indholdsform og indholdssubstans (Hjelmslev 1966:47-48) for det meste temmelig overset i grammatikskrivningen. Indholdssubstans er indhold af "tankemæssig" art, som endnu ikke har fået en form via et sprogligt tegn. Det er så at sige alt det i verden, som har en mening for os, som vi altså kan konceptualisere, og som vi derfor undertiden taler om. Derfor kan det ikke være urimeligt, hvis man med mere moderne anskuelser forstår indholdssubstansen som bestående af kognitive koncepter (se f.eks. Jackendoff).

Indholdssubstansen eller koncepterne skal så ikke forveksles med indholdsformen, der er en bestemt indholdsudskæring af substansen, knyttet til et bestemt sprogligt udtryk. Et tegn har altså en indholdsform, kombineret med en udtryksform. Tegnene repræsenterer en sproglig strukturering af den ikke-sproglige verden, substansen, sådan som vi mennesker formår at omgås den med vores biologiske udstyr. Der må altså skelnes mellem den sproglige strukturering og den kognitive strukturering, selvom man til daglig måske ikke lægger mærke til den store forskel. Det skyldes, at den indholdsmæssige strukturering,

skønt den er voldsomt abstraherende i forhold til egenskaberne ved den verden, vi færdes i, jo ikke er dysfunktionel: vi kommunikerer som oftest om den ikke-sproglige verden, og at det går relativt gnidningsløst, skyldes blandt andet, at de sproglige indholdsstruktureringer virker analoge, eller i hvert fald ikke urimelige, i forhold til vores opfattelse af strukturer ude i verden.

Da de sproglige strukturer er abstraherende i forhold til den ikke-sproglige verdens egenskaber, kan der selvfølgelig foretages forskellige abstraktioner over samme forhold. Det medfører, at den sproglige strukturering kan være forskellig per sprog - hvad man hurtigt opdager på udtrykssiden. Men det er ikke sikkert, at det opdages ligeså hurtigt på indholdssiden; vi kender alle udsagn som "der må da være et tilsvarende ord på engelsk/tysk/fransk, etc.". Især er forskellene ikke altid specielt iøjnefaldende på det grammatiske område; de grammatiske indhold kan vanskeligt direkte analogiseres med forekomster i den ikke-sproglige verden, alene af den grund, at de er specielt kraftigt abstraherende i forhold til den konkrete verden; ydermere er de normalt stærkt automatiserede hos den enkelte modersmålsbruger og således næppe genstand for megen refleksion.

Derfor er grammatiske indholdsstrukturer vigtige beskrivelsesobjekter. De er specielt vigtige for fremmedsprogsgrammatikere, eftersom fremmedsprogsbrugeren af mangel på anskuelighed i disse indhold ofte læner sig farligt op ad indholdsstruktureringen i sit modersmål i sin forståelse af de fremmedsproglige grammatiske strukturer. Men selv et grammatisk fænomen, som har samme navn på forskellige sprog, kan have en ret forskellig strukturering. Et beskedent eksempel er dansk og tysk verbal indikativ. Eftersom indikativ i tysk indgår i paradigme med en velfungerende konjunktiv, medens dansk ingen ægte levende konjunktiv har, må funktionsområdet for dansks indikativ nødvendigvis være betydeligt større end for tysks, og indholdsformen som følge heraf noget anderledes:

- (6) Er [=Udo Proschk] wurde des sechsfachen Mordes für schuldig befunden und ist jetzt der prominenteste Häftling der österreichischen Republik, die am Fall Proschk zugleich zeigen wollte, daß der korrupte Staat zum Saubermachen bereit *sei*. Proschk - das ist ein Exempel und die Karlau [=et fængsel] ist ein Symbol. (Zeit 26.4.1996:45)

Den tyske konjunktiv markerer her et indirekte referat, d.v.s. angiver, at sagsforholdet relateres til et andet mentalt rum⁵ end den omgivende teksts sagsforhold: konjunktiven relateres til den østrigske republiks mentale rum, resten til narratorens, nemlig journalistens, rum. En dansk indikativ for det tyske *sei* ville her i sig selv og uden yderligere sproglige markører af anden art relatere sagsforholdet til samme mentale rum som resten af tekststykket; der markeres ikke noget indirekte referat.

En tekst opbygger i sit forløb en diskursverden, en indholdsverden. Denne indholdsverden er sammensat af eksplicit sagt indhold, stammende fra ords og konstruktioners indholdsformer, og så impliceret indhold, som stammer fra, hvad der kan udledes af det eksplicit sagte samt af afsenders/modtagers generelle verdensforståelse. Eftersom diskursverdenen kun delvis beror på det direkte sagte, medens resten kommer fra kommunikationspartnernes mentale merarbejde, er en sådan diskursverden i sidste ende en indholdssubstansverden, en konceptverden. Et andet, ligeså enkelt eksempel kan vise forholdet mellem indholdsform og indholdssubstansen på dette punkt:

- (7) Die Karlau [=fængslet] war früher mal ein Jagdschloß... Udo Proschk ist hier Stammgast. Er *sitzt* jetzt schon *das sechste Jahr*. (Zeit 26.4.1996:45)

Han *sidder* allerede *på sjette år*.

Han *har* allerede *siddet i seks år*.

På tysk kan en konstruktion med præsens + en bestemt adverbial tidsangivelse forlænge handlingens varighed i diskursverdenen et godt stykke tilbage i fortiden; på dansk kan to forskellige tempora, kombineret med bestemte forskellige tidsangivelser (*på* + NP, *i* + NP), skabe den samme diskursverden for os, det samme stykke indholdssubstans. Substans og form er to ting, og form, set i forhold til samme substans, kan være forskellig. I øvrigt har tysk også en anden struktur, nemlig perfektum + *seit* + tidsangivelse, men den er sjældent brugt⁶; heraf ser man så, at to sprog, selvom de har to analoge strukturer til samme substans, kan have forskellig normering i anvendelsen af dem.

⁵ 'Mentalt rum' i Fauconniers forståelse (1985): sagsforhold i tekster kan via markører af forskellig art tilforordnes forskellige rammer/rum, inden for hvilke de har gyldighed. Således viser irrealis, uanset hvilke sproglige midler den realiseres i, at sagsforholdet har gyldighed inden for et andet rum end det, som den omgivende realis relaterer sig til.

⁶ Jvnf. Jens-Erik Mogensen (1995).

6. Sproglige paradigmer

En af de ting, der komplicerer en sprogbeskrivelse, der vil tage hensyn til sprogbrugen, er, at hvis denne skal være blot nogenlunde interessant, så forudsætter det, at der er mere end én sprogbrug, én ting at vælge imellem, i den bestemte pragmatiske situation. Med andre ord, der skal være paradigmer, man kan vælge fra i det enkelte tilfælde. Sådan forholder det sig også i de fleste tilfælde⁷. Men bortset fra morfologiske paradigmer, især flektionsparadigmer, og sætningskonstruktionsparadigmer (deklarativer, interrogativer og imperativer), har mulige indholdsparadigmer derimellem fået mindre opmærksomhed på indholdssiden indtil funktionalismens opkomst. Men efter at man for alvor har overskredet sætningsgrænsen som den øverste grænse for konstituenten værdige til grammatisk beskrivelse, og er begyndt at fokusere på ytringen som en konstituent i den løbende opbygning af teksten, har forskellige mellemliggende niveauer fået en del interesse. Således er spørgsmålet om, hvilket indhold passivkonstruktioner eller konstruktioner med *det/der* (eller analoge tegn på andre sprog) tilføjer den enkelte sætningskonstruktion, steget i interesse og har især taget en mere realistisk vending, efter at man har inddraget tekstens diskursverden som en målestok for tilførslen af indhold.

Det er en gældende anskuelse, at passivkonstruktioner først og fremmest er til for at ændre perspektivet i informationslayoutet væk fra den størrelse, der i aktivsætningen ville have været repræsenteret i subjektet; det er næsten altid lig agenten for handlingen. Denne størrelse er da ofte ikke realiseret i sætningskonstruktionen. Men hvordan identificerer man så agenten på indholdssiden? Det er klart, at en passivkonstruktion i de vesteuropæiske sprog, vi er blevet opdraget med i skolen, i sig selv indikerer, at der figurerer en størrelse mere på indholdssiden, end der muligvis er angivet på udtrykssiden, nemlig det argument, der er knyttet til 1.aktanten i valensleddet⁸. Det fremgår af det paradigme, der eksisterer med aktivstruktur og passivstruktur som de to led. Men hvis man strækker sig ud over sætningsgrænsen, vil man som oftest i den forudgående diskursverden kunne finde en størrelse,

⁷ Cf. Halliday, hvis beskrivelse af engelsk (1994) er en gennemført eftervisning og beskrivelse af paradigmer på alle mulige niveauer i sproget.

⁸ Det er en konsekvens af den nøje skelnen mellem udtryk og indhold, at det enkelte valensled har en udtryksside: aktanten, og en indholdssiden: argumentet, jvnf. f.eks. L.Falster Jakobsen (1995).

som med rimelighed kan anses for at repræsentere det "undertrykte" led:

- (8) (begyndelsen af en tekst)
 Zu Tode sparen?
 Das Leipziger Ballett in Gefahr

Selbstmord der Kultur

Die Schildbürger [=tyske molboer], ältester der deutschen Stämme und stets auf den Socken, haben ihre Zeit jetzt an den in jedem Sinne seichten Ufern der Pleiße aufgeschlagen. Dort soll eines der wenigen Juwelen der deutschen Einheit, das von Uwe Scholz gegründete und in nur fünf Jahren zu internationalem Erfolg geführte Leipziger Ballett, *ingespart werden*.

Dröhnen uns nicht noch die Ohren von Jubelreden bei der Eröffnung der Neuen Messe? "Leipzig kommt! - Messe-, Buch- und Kunststadt Leipzig!" Kaum *sind* die Teller vom Festschmaus *abgetragen*, kaum hat der Bundespräsident der sächsischen Geistes-Metropole den Rücken gekehrt, *werden* Rotstift und Dolch *gezückt*.

Aber hat Roman Herzog, als er zu einem der ersten Staatsbesuche (in die Schweiz) fuhr, nicht das Leipziger Ballett als Gastgeschenk und Begleitschutz mitgenommen? Welches Ensemble *wurde*, als einziges aus Deutschland, durch die Einladung *ausgezeichnet*, bei den Feiern der Vereinten Nationen 1995 in San Francisco zu tanzen? (Zeit 26.4.1996:45)

De tre tyske kursiverede passivkonstruktioner mangler ganske vist en realiseret 1.aktant i deres respektive sætningskonstruktioner, men tekstens modtager bliver via passivkonstruktionen instrueret om at søge en indholdsstørrelse til 1.aktanten, og verbet *insparen* instruerer om, at den pågældende størrelse nok skal have trækket HUMAN. Der skal ikke ledes så langt; *die Schildbürger* er ganske vist en lidt dristig måde at referere til de bevilgende myndigheder på, men forskellige former for verdenserfaring hjælper en på vej med identifikationen, nemlig skolelærdom: Leipzig ligger ved Pleiße, og kulturnorm: det må vurderes negativt, hvis en finkulturel institution nedlægges. Er 1.aktantens identitet først etableret ved *ingespart werden*, er det ikke vanskeligt at identificere 1.aktanten for *werden gezückt* hermed. *Uns* som mulig human referent forbigås her, stadigvæk ud fra viden om verdens gang; 1.aktanten for *werden abgetragen* kan faktisk ikke relateres til en i teksten eksplisit nævnt størrelse, men man føler sig nu ikke snydt som modtager, for hvem interesserer sig normalt for det tjenende personale? Endelig er

der ved *wurde ausgezeichnet* faktisk indført en størrelse med tegnet *durch*, som er en af to brugte markører for 1.aktanten i passivkonstruktioner, svarende til *die Einladung zeichnete das Ensemble aus*.

Eksemplet viser forskellige ting. For det første, at der skal en omhyggelig skelnen til mellem udtryksside og indholdsside i beskrivelsen. Ganske vist er 1.aktanten fjernet tre gange på udtrykssiden, men det tilsvarende argument på indholdssiden kan aldrig fjernes; det er medindeholdt i passivkonstruktionens indhold. Det, der eventuelt kan fjernes, er muligheden for at identificere argumentet med en partikulær størrelse i diskursverdenen; men dette er et fænomen på et andet niveau i konstitutionshierarkiet, på tekstniveau, ikke på sætningsniveau. Sætningsniveau er ikke en adækvat øverste grænse i en funktionel, diskursorienteret grammatik.

Konstruktionen *wurde durch die Einladung ausgezeichnet...* nævner 1.aktanten, og der kunne derfor set fra udtrykssiden ligeså godt have været brugt en aktivkonstruktion. Passiv muliggør en indholdsstrukturering i sætningen, et informationslayout, som lader handlingens perspektiv udgå fra passivsubjektets størrelse, som her nu allerede er en kendt størrelse i diskursverdenen, nemlig *welches Ensemble*⁹, og så lade det glide videre til den nye information, *durch die Einladung*. Passivs hovedindhold må således være respektivering af valensstørrelser inden for sætningsrammen, idet aktivens 1.aktant/argument mister sit 1.perspektiv til fordel for et lavere perspektiv eller måske perspektiveres helt ud af sætningskonstruktionen. Perspektivering som sådan hører altså hjemme på sætningsplan, men er selvfølgelig ret afhængig af tekstens linearisering (kohæsion), blandt andet i spørgsmålet om sætningsleddenes kategorisering i Givet/Ny. Identifikationen af ikke-eksplicit nævnte 1.aktanter er også et tekstfænomen, som dog i nogen grad er uafhængigt af lineariseringen. Det er et kohærensproblem.

Vi ser således, hvordan forskellige aspekter af samme konstruktion relateres til forskellige konstituensniveauer fra tegnene som enkeltelementer og til deres endelige plads i en partikulær konstruktion. Valensen selv er knyttet til verbet som en leksikalsk størrelse, uafhængig

⁹ Normalt vil man betragte en størrelse som *welches Ensemble* som ny p.g.a. den interrogative form, eller i hvert fald identifikationen af størrelsen som ny (medens det, at der findes en størrelse i tekstverdenen, er præsupponeret). Men p.g.a., at sætningen er et retorisk spørgsmål, altså med foregivet svar, må *welches Ensemble* her betragtes som gammel information.

af, om verbet er indgået i en konstruktion eller ej; det er verbets syntagmatiske potentiale. Potentialet, de mulige valensled, deler sig beskrivelsesmæssigt op i udtrykstræk og indholdstræk, herunder en bestemt perspektivering af valensleddene. Hvis et valensled har flere syntaktiske realisationsmuligheder, indgår mulighederne i et paradigme. Jvnf. eksempel (8), hvor det samme valensled, fx. aktant/argument 2, har mulighed for at realiseres både som objekt i akkusativ og som subjekt i nominativ. Verbet kan så indgå i forskellige konstruktioner på et niveau nærmere realisationen, og herved fastsættes en stor del af potentialet fra valensleddenes paradigmer til en bestemt værdi. Hvis man ikke antager to forskellige niveauer, kan det blive vanskeligt at forklare, hvordan den realiserede indholdsside kan bevare forestillingen om størrelser, der ikke er realiseret på udtrykssiden, i (8) 1.valensled i tre af passivkonstruktionerne. Der må være en erkendelse af det ikke-realiserede restpotentiale, og det kan kun forekomme, hvis man medforstår hele paradigmet fra det overliggende abstraktionsniveau.

De mange mulige forskellige paradigmer i et sprog tilhører naturligvis sprogsystemet. Men sprogbrugen spiller en løbende rolle med spørgsmålet om realisationsfrekvens (tokenfrekvens) af leddene i de enkelte paradigme. Den hyppigst valgte mulighed anses normalt for at være den prototypiske realisation. Den har derfor normalt også værdi af det ikke-markerede valg, medens den sjældnere valgte mulighed virker markeret. Således er passivkonstruktioner mindre hyppigt realiserede end aktivkonstruktioner og virker derfor noget mere markerede¹⁰. Markerethed er et fænomen på indholdssiden af konstruktionen, men har ikke i sig selv en fikseret indholdsværdi; markerethed er en opmærksomhedsfanger og peger hen mod en mere velafgrænset indholdsværdi, i dette tilfælde perspektivskiftet for valensleddene.

7. Indholdssubstans og indholdsstruktur

Skønt det er relativt enkelt i teorien at forstå forskellen mellem de to arter af indhold, det konceptuelt baserede indhold og det tegnbaserede sproglige indhold, så er grænsedragningen i praksis ikke så let. Det mærkes i grammatikskrivningen.

¹⁰ Dudengrammatikken (1984:294) angiver tokenfrekvensforholdet mellem aktiv og passiv til at være 93% : 7% på tysk. Aktiv betragtes som den umarkerede form.

Som et eksempel kan anføres en i de senere år meget omdiskuteret kategori, nemlig de semantiske roller. I eksempel (8) fandtes passivkonstruktionen:

- (8) a. *Welches Ensemble* wurde, als einziges aus Deutschland, durch die Einladung ausgezeichnet, bei den Feiern der Vereinten Nationen 1995 in San Francisco zu tanzen?

Den tilsvarende aktivkonstruktion blev bestemt som:

- (8) b. *Die Einladung*...zeichnete das Ensemble aus

men kunne også have været tolket således:

- (8) c. Man zeichnete das Ensemble durch die Einladung... aus

Ifølge gængse forestillinger om roller hos Fillmore (1968) og hans typiske efterfølgere vil objektet i begge aktivkonstruktioner have rollen Objective, genstanden for handlingen, medens subjektet *man* i (8) c. forstås som Agentive, den handlende person, og *die Einladung* (8) b. som Instrumental. Hvis Agentive og Instrumental skal realiseres i forhold til samme verbal i aktiv form, bliver Agentiven subjekt og Instrumental et adverbialled. De Fillmoreske roller er ikke tegn, men en dybdestruktur, bestående af indhold, der kan realiseres i forskellige tegntyper, for det meste sætningsled.

Spørgsmålet er nu, om disse roller kan anses for at have nogen grammatisk status som indholdsformer i en grammatik, der ikke arbejder med dybdestrukturer af den generative slags? Set fra et rent overfladesynspunkt, fra den realiserede konstruktion, hvad er det da, der fremkalder ideen om disse roller? Efter Fillmores oprindelige ideer i 1968, hvor han var optaget af rollernes syntagmatiske kombinabilitet på indholdssiden uden om verbalerne som tegn størrelser, kan det kun være de leksikalske udfyldninger af valensleddene. Det er dem, der skaber en forestilling om, hvilken rolle valensleddenes argumenter ville spille i forhold til verbalets handling, hvis sætningen var en tæt afbildning af et sagsforhold i den ikke-sproglige verden (Welke 1988:178). Fillmores rollesæt synes af være udvundet direkte af indholdssubstansen (ontologiske roller), d.v.s. at de ligesom relateres direkte til vores forestillinger om relationer i den ikke-sproglige verden. De er ikke tegnbaserede i deres koncept; de er kategoriale roller, fordi de i deres forståelse ikke er afhængige af relationerne til (andre) sproglige størrelser. (Helbig 1992:24 og 34)¹¹.

¹¹ Nærmere om kategorielle og ontologiske roller kan ses i Falster Jakobsen (1996).

Hvordan forholder disse roller sig så indholdssyntagmatisk til de enkelte verber? Ja, man ville vel have den opfattelse, at et verbum som *auszeichnen/ at udmærke*, prototypisk ville have et HUMANT 1.argument, men dette kan åbenbart erstattes af den genstand/det forhold, der symboliserer udmærkelsen. Dette stiller os i noget af et dilemma m.h.t. verbets indholdssyntagmatiske potentiale. Er det verbet, der uddeler disse roller? Ja eller nej? Hvis ja, så må *auszeichnen* enten være to forskellige verber, af hvilke man på selve verbets udtryk alene ikke kan se, hvilket af dem det er. Eller rollepotentialet for argument 1 er så rummeligt, at der kan vælges mellem Agentive og Instrumental; den leksikalske udfyldning afgør, hvilket led i paradigmet vi skal forstå det som. - Hvis svaret er nej, verbet udøver ingen indflydelse på valensleddenes roller, så bliver det svært at forstå, at der er en regelmæssig fordeling af roller i hele klassen af tovalente verber: Objektive går til argument 2 og Agentive/Instrument til argument 1.

Svaret ligger måske midt imellem og er meget afhængigt af det synspunkt, at det er verbet, der i sit potentiale udtager et syntagma af valensled; dette indebærer, at en af hovedkræfterne i valenssyntagmet er differentiering¹². Denne differentiering har altid været anerkendt på udtrykssiden, hvor de enkelte verber, alt efter sprog, skaber differenser ved hjælp af formforskelle eller positionelle forskelle i varierede kombinationer, de såkaldte (udtryks)valensmønstre. Dette sker i stort omfang uden afhængighed af den nærmere leksikalske udfyldning af aktanterne.

Det samme differentierende, syntagmatiske princip er ligeså tænkeligt på indholdssiden: verbet uddeler distinktive roller til de enkelte argumenter i de enkelte valensmønstre. Dette er så indholdsformroller. Er der kun ét argument, uddeles der ikke nogen distinktiv rolle, da det er overflødigt. Denne defaultrolle kan normalt sættes til Entitet. Dette svarer til, at den leksikalske udfyldning af argumentet giver mulighed for at vælge en interpretation ud fra de indholdssubstansroller, vi interpreterer verdens relationer i. Er der to valensled, er de to prototypiske rollefordelinger Instigator - Entitet¹³ eller Entitet - Lokaltet. 'Instigator' skal forstås ret abstrakt som den instans, hvorfra handlingen udgår,

¹² Dette er et gennemgående synspunkt i Welke (1993).

¹³ Instigator - Entitet svarer i denne kombination til de gammelkendte Agens og Patiens. Interpretationen i Patiens er imidlertid ikke nødvendig, eftersom Instigator + det differentierende syntagma, de to indgår i, automatisk gør Entitet til en Patiens (i videste forstand).

således at der handles på en anden. Den, der bliver handlet på, er Entiteten. Ved trevalente verber er den prototypiske distinktive kombination Instigator - Entitet - Lokativ¹⁴, hvor Lokativ skal forstås som det "sted", som Entiteten relateres til.

Ved kun at regne med få distinktive roller opnår man et antal fordele. Den første er, at man nedbringer antallet af roller til ganske få og derved bringer dette bedre i overensstemmelse med antallet af udtryksvalensled (normalt højst tre). At definere roller ontologisk på en sådan måde, at der sættes en tydelig distinktion mellem de enkelte roller, har vist sig at være umulig. Derfor er de ontologiske roller også underkastet yderst forskellige opdelinger i forskellige fremstillinger; enhver er fri til at lave sine egne grænsedragninger på basis af egne fingraderinger af relationerne i den ikke-sproglige verden¹⁵. Ved de syntagmatiske distinktive roller bliver det lettere at sandsynliggøre dels antallet af roller, dels den distinktive kombination i det enkelte tilfælde. Yderligere indbygger man ved tanken om den prototypiske rollefordeling den mulighed, at det kan gå anderledes i det enkelte realitat, fordi den leksikalske udfyldning af de enkelte valensled giver en lidt andre forestillinger om, hvad det er for relationer i sagsforholdet, der afbildes i den sproglige konstruktion, jvnf. (8) og

- (9) Sie zählte *die Tage*... bis zu seiner Ankunft (Duden Stilwörterbuch 1971:817)
Hun talte dagene.... til hans ankomst.
- (10) (Om avisen *Die Zeit*)
Die Redaktion zählt heute *rund hundert Redakteurinnen und Redakteure*. (*Zeit Magazin* 23.2.1996:3)
Redaktionen tæller i dag *rundt hundrede reaktører*.

Zählen, at *tælle* er et divalent verbum med aktanterne subjekt og objekt på udtrykssiden og på indholdssiden de prototypiske roller Instigator og Entitet som i (9), således at Instigatoren udfører en mental operation på Entiteten. I (10) gør den leksikalske udfyldning af subjektet det imidlertid vanskeligt for en at se dette sagsforhold for sig i den ikke-sproglige verden, på substansplanet. *Die Redaktion*, *redaktionen* udfører næppe

¹⁴ Hvis Lokativ leksikalsk er udformet som en person og altså ikke kan forstås som et ontologisk lokation, er den at sammenligne med det traditionelle Benefactive. Om disse syntagmatiske roller, se nærmere i L.Schack Rasmussen og L.Falster Jakobsen (1996).

¹⁵ Jvnf. Michael Herslund i L.Schack Rasmussen (1996).

den omtalte mentale operation på de hundrede redaktører. Den billige løsning ville her være at sige, at vi her har at gøre med et homonymt verbum; mere økonomisk for antallet af verber i et sprog ville det være at sige, at den mindre prototypiske leksikalske udfyldning gør subjektet mindre instigatoragtigt og fører os over i en anden substansrelations-opfattelse i retning af Helhed - Del (svarende til den distinktive rollefordeling: subjekt = Locativ, objekt = Entitet¹⁶). Den sidste fordel er, at væsentlige forskelle i rollefordeling på valensniveau, altså i indholdsformen ved verber med samme kvantitative udtryksvalens inden for samme sprog og inden for analoge verber på forskellige sprog lettere lader sig sammenligne. Standardeksempler er:

- (11) *Deutschland fehlen ausländische Investoren.* Das Geld fließt in risikolose Staatspapiere. (Zeit, 22.3.1996:17)
Tyskland mangler udenlandske investorer. Pengene går til risikofrie statspapirer.
- (12) *Der organisiert Zigarettenschmuggel wächst rasant.* *Dem Fiskus entgehen Milliardensummen.* (Zeit, 3.5.1996:25)
 Den organiserede smugling af cigaretter vokser med rasende fart. *Statskassen går glip af milliarder.*

På tysk er subjektet = Lokativ og objektet = Entitet; på dansk er det omvendt. Substansrelationen må forstås som en Possessiv-relation, som er en variant af Helhed - Del-relationen¹⁷.

8. Valensmønstre og sætningsmønstre, indholds-syntaktisk set

Man kan jo nu spørge sig selv, om disse rollebetrægtninger har noget med grammatikskrivning at gøre; om de ikke snarere hører hjemme i leksikografien. Det gør de også, eftersom det enkelte leksems syntagmatiske egenskaber er en del af den leksikalske beskrivelse. Men nogle af egenskaberne kommer også til at spille en grammatisk rolle. Den

¹⁶ Se L.Schack Rasmussen og L.Falster Jakobsen (1996), 4.6: "Coerced Assignment".

¹⁷ Dette er måske ikke tilfældigt. Den prototypiske Agens/Patiens-relation, især hvor det er materielle sagsforhold, der afbildes, udviser en meget stabil rollefordeling; og den samme fordeling på både dansk og tysk. Andre fordelinger er mindre typiske inden for ét sprog, nemlig i de tilfælde, hvor handlingen ikke ganske anskueligt udgår fra den ene størrelse, såsom i helhed/del-relationen og ved diverse sindsrørelser. Her kan fordelingen skifte allerede inden for ét sprog; det er ikke mærkeligt, at den også kan skifte sprogene imellem.

rollefordelingen i valensmønstrer, som det enkelte verbum har med sig fra leksikonniveau, har en indholdssyntaktisk funktion helt til det realiserede niveau, som vi så i (8). De enkelte verber fordeler sig i klasser af valensmønstre, og disse valensmønstre har en prototypisk rollefordeling på de enkelte valensled, ved siden af mindre prototypiske fordelinger, som vist ovenfor (8) b. og (10).

På det følgende realisationsniveau, sætningsmønstrene, den verbale sætningskonstruktion med realiserede valensled (dog inden en ordstilling er kommet til), står disse i ganske bestemte relationer til valensmønstrene, og som følge heraf er rollerne også fordelt på en bestemt måde i forhold til sætningsleddene: i en tysk passivsætning vil det nu være Entitet, der er koblet med subjektet¹⁸; i infinitivkonstruktioner vil Instigatoren, hvis overhovedet realiseret, være koblet med en præposition til et adverbiallaed, etc. Det gælder for det enkelte verbale sætningsmønster. Men også på dette niveau vil der være prototypiske fordelinger af roller; således vil et aktivt sætningsmønster med subjekt og objekt prototypisk forstås med rollerne Instigator - Entitet.

At sætningsmønstre er et niveau, der er forskelligt fra valensmønstre, kan ses af, at der hersker en vis frihed til, hvordan man som sprogbruger går fra valens- til sætningsledsniveau. Normalt svarer der bestemte sætningsmønstre til bestemte valensmønstre; men hvis man som sprogbruger er dristig nok, kan man vælge et sætningsmønster til sit verbum, som det normalt ikke antræffes i:

(13) *Brevet bortkom på posthuset*

(14) *(Om Lady Diana, medlem af det engelsk kongehus)*

Mere opsigtsvækkende kaldte hun resten af kongehuset for 'fjenden', angreb dem for *at bortkomme hendes breve*, og anty-

¹⁸ For danske passivkonstruktioner gælder den samme regel ikke; her er både Entiteten og en helst som person realiseret Lokativ (altså en Benefactive) kandidater til subjektværdigheden ved *blive*-passiv, og Benefaktiv ved *få*-passiv:

Denne erstatning er blevet mig pålagt.

Jeg er blevet pålagt denne erstatning.

Jeg har fået pålagt denne erstatning.

Det vil sige, at der skal regnes med andre parametre, træk ved selve den leksikalske realisation som Givethed og Human/Anim for at formulere regler for rollefordelingen i passivkonstruktioner. På sætningsmønsterniveau er der således stadigvæk et paradigme med to led at vælge imellem: valensled 2 og 3. Først på selve realisationsniveauet, hvor sætningskonstruktionen bliver et tekstem med en bestemt plads i det lineære forløb, kan trækkes Givet træde i funktion. Dette træk er således i de fleste tilfælde et tekstoverført træk ved NP. Human/Anim derimod er et inhærent træk ved N.

dede, at prins Charles ikke har kvaliteterne til at blive konge.
(Politiken, Året der gik 31.12.1995)

Aktanten i det normalt monovalente verbum *at bortkomme* behøver ikke en distinktiv rolle, men i det øjeblik, der bliver brug for distinktioner som i en divalent konstruktion, så træder rolledistinktionerne ind. Da verbet *at bortkomme* her for tilfældet er realiseret divalent, fortolkes den prototypiske rollefordeling Instigator - Entitet ind; en ganske bestemt rollefordeling er jo ikke kendt fra valensniveauet for dette verbum. For at forebygge indvendinger om, at det må være det engelske *to lose*, der er modellen (hvad det sikkert nok er), og at vi engelskkyndige derfor straks forstår rollefordelingen, så skal jeg her anføre et par eksempler, der næppe har engelsk forbillede¹⁹:

- (15) ('Han' leder efter en skjult skat på sit værksted)
Først skar han alle bilvragene og maskindelene til flis uden at finde noget... Så *himlede han værkstedet* med trotyl og ... (Politiken 2.12.1995:I,16)
- (16) Det gælder især kan-alt-vil-alt kvinder, der vil passe børn og syge forældre samtidig med, at de vil være perfekte på deres fuldtidsjob og over for hus og mand - og *som* også lige skal nå *at helse* lidt på *egen krop*. (Politiken 26.12.1995:I,4)
- (17) Tiggeriet bliver stadig mere udbredt, og det er ikke mindst nar-komanerne, der trygler om en skærv. Vel, det er ret ubehageligt *at blive 'tigger'*. Det er så sølle, at nogen har brug for at gøre det. (Politiken 16.11.1995:II,2)

Rollefordelingen kan tydeligvis ikke stamme fra verbets valens, da den enten er anderledes, eller verbet som i (16) synes ganske nylavet. Altså stammer rollefordelingen fra sætningsmønstret, og prototypefordelingen vælges som defaultværdi for interpretationen. Skønt disse eksempler virker lidt mærkelige, er ytringerne dog både blevet genereret inden for en løbende tekst og også forstået. Altså kan det ikke nytte noget blot at afvise dem med bemærkninger om, at "sådan kan man ikke sige". For det kan man tydeligvis. Funktionel grammatik, som jo opnormerer sprogbrugeren og kommunikationen som faktorer i beskrivelsen, må have en mulighed for at beskrive sådanne tilfælde, hvor sprog-

¹⁹ Jeg har ikke kunnet finde tilsvarende eksempler på tysk. Jeg ved ikke, om det skyldes større konservatisme hos tyske sprogbrugere, eller det forhold, at de publikationer, jeg læser på tysk og dansk har en tydelig forskellig holdning til modernisme.

brugen "skejer" ud i forhold til det, der gælder som normen, men hvor det stadigvæk virker som rimelig kommunikation. Og grammatikken skal gerne være i stand til ikke blot med en rund håndbevægelse at kategorisere sådanne tilfælde som mærkelige; den skulle gerne kunne sige, hvori det mærkelige består; det er jo ikke mærkeligt altsammen, for så ville der ikke være noget for modtageren at hænge interpretationen op på. Det mærkelige består her blot i, at der er en skævhed i realisationen mellem valensmønster og sætningsmønster. Men skævheder kan kun registreres, hvis modellen er udfoldet i flere niveauer, dimensioner o.a. For "flade" modeller giver ingen beskrivelsesmuligheder.

På denne måde rokkes der ved sprogsystemet som en autonom størrelse: sprogsystemet eksisterer i kraft af sprogbrugerne, og det står i deres magt at pille ved det. Sprogsystemet sætter selvfølgelig visse grænser, som det er svært for sprogbrugeren at overskride. F.eks. er det nærmest umuligt at opfinde nye kasus eller nye sætningsmønstre. Hvis man ville forsøge på det, ville kommunikationen nok bryde sammen, eftersom der her ikke ville være muligheder for at analogisere til andre, i sproget kendte strukturer. Men inden for de fastsatte yderrammer er det muligt at forholde sig fleksibelt og prøve utraditionelle realisationsmuligheder. Derfor er normer og prototyper vigtige begreber i en funktionel grammatik; det er de umarkerede tilfælde, som de unormerede, atypiske, og derfor markerede tilfælde skal måles op imod.

9. Paradigmer og parametre

Som omtalt i afsnit 6 danner en klasse, der indeholder forskellige afsnit, et paradigme. Der kan være mange forskellige sproglige forhold, der holder et paradigme sammen. Et specielt kompliceret tilfælde er dem, hvor en og samme manifeste størrelse indeholder led fra adskillige paradigmer. De enkelte paradigmer i disse tilfælde kan kaldes parametre.

Et sådant tilfælde er sætningsleddene. De udgør på en ene side som konstituenten hver især en helhed, på den anden side er hver realisation resultat af valg af led i adskillige parametre. Det gælder ikke blot for de enkelte klasser af sætningsled indbyrdes, men også for den enkelte klasse af sætningsled. Denne kompleksitet får en ret forskellig behandling i forskellige grammatikker. Undertiden slås flere abstraktionsniveauer sammen, som når valensled og sætningsled sættes lig hinanden, hvilket er uberettiget som vist i passiveksemplerne i afsnit 6. Under-

tiden blandes udtryk, indhold og pragmatisk funktion sammen i beskrivelsen (Tomlin 1994:151), og undertiden tager man nogle parametre som de vigtigste og ignorerer andre, eller man beskriver kun de prototypiske tilfælde og behandler de mindre typiske tilfælde som de typiske (Westney 1994:76). I alle tilfælde klapper man modellen sammen på en måde, som vil genere beskrivelsen af nogle af de foreliggende realiteter.

Er det så slemt? Tomlin siger (1994:151) om en amerikansk tendens i behandlingen af subjekt, foregrounding/backgrounding og topic²⁰, at det ikke er til at skelne ordentligt mellem indhold og udtryk:

In each of these cases a new, hybrid category is created, neither a syntactic category nor a semantic or pragmatic function, but something intermediate.

This strategy creates two problems for functional analysis. First, by blurring the boundaries between linguistic form and linguistic function, it makes it particularly difficult to be clear about what constitutes functional interaction. Second, by combining both formal and functional facts in defining linguistic categories, it in effect presupposes functional interactions which may not hold up when different languages or different groups of speakers are considered. (Tomlin 1994:151)

Lad mig vise det på dansk ud fra sætningsleddet subjekt og 1.pladsen, fundamentfeltet. Som bekendt kan denne plads besættes meget variabelt (på dansk såvel som på tysk), men hvad der vælges til at fylde pladsen, har en afgørende betydning for sætningens indholdslayout og yderligere pragmatisk indholdsfunktion. Nu hævdes det normalt for dansk (Diderichsen og efterfølgere), at bortset fra forskellige adverbelle kategorier af mere almen indholdsmæssig karakter er fundamentpladsen fortrinsvis subjektets plads:

- I Subjektet står normalt først i Sætningen; i Hovedsætninger som Fundament, i Bisætninger som første Led i Neksusfeltet. Hvis et andet Led gøres til Fundament i Hovedsætningen, staar Subjektet umiddelbart efter Finittet, paa 2.Plads i Neksusfeltet. (Diderichsen 1966:171)
- II Som Fundament vælger man som Regel enten en Genstand, hvorom sætningsindholdet udsiges: *Jeg kommer i morgen / Ham kan jeg ikke fordrage*, eller en Situation, hvori Sætningsindholdet angives at

²⁰ Det er blandt andet tilfældet hos f.eks. Keenan, og Hopper and Thompson.

foregaa: *I Gaar kom Amerikabaaden / Hvis du ikke tier stille, gaar jeg min Vej.* Den første type kaldes Genstandsfundament, den anden Type Situationsfundament. (Diderichsen 1966:190f.)

III (om hovedtendenser ved udfyldningen af fundamentet)

a) **Hensyn til Ledets Funktion i sætningen.** Det Led, der hyppigst vælges til Fundament, er Subjektet, idet dette fortrinsvis betegner en tidligere nævnt eller bekendt Genstand, hvorom man vil meddele noget: *Min Bror har købt sig en Bil / Danmark grænser mod Syd til Tyskland / En Høne kan ikke svømme.* Men ofte gaar man i Steden for ud fra en bestemt situation og angiver, hvad der finder Sted i denne: *Ude i Skoven stod der saadan et nydeligt lille Grantræ / Aaret efter var det en lang Stilk større...*

b) **Hensyn til det foregaaende.** Naar et andet Led end Subjekt eller Situationsadverbial staar forrest, vil det som Regel vise sig, at det paagældende Led henviser til eller genoptager noget i det foregaaende: (*Paa Bordet laa der et Brev.*) *Det tog han med sig / Du kalder mig en forræder, men det er jeg ikke /...*

c) **Udhævelse (Emfase).** andre Led stilles som Regel kun i Fundamentfeltet, naar de skal emfatisk modstilles eller fremhæves, eller naar man vil give Stilen et særligt lidenskabeligt eller højtideligt Præg: *Syg var hun ikke, kun træt og modfalden / Væk var han...* (Diderichsen 1966:192)

Formuleringer som "normalt", "fortrinsvis", "som Regel" og "hyppigst" viser, at normering er et synspunkt, der skal tages med i betragtning; det vil så sige, at det normale er det umarkerede. Subjektets ordstilling selv er et parameter med i hvert fald tre positioner at vælge imellem: foruden den nævnte fundamentplads, er der pladsen t.h. for finittet, og pladsen i indholdsfeltet. Fordelingen på disse pladser er snævert knyttet sammen med parametret Givet/Ny, jvnf her citat IIIa. Som sagt tidligere reguleres dette parameter på tekstniveauet, hvor sætningen har status som tekst, idet først indpasningen af sætningen på et givet sted i teksten afgør, om en størrelse er Givet eller Ny.

Hvis et subjekt med trækket Givet er en umarkeret kandidat til fundamentpladsen, så må et andet valg fra givethedsparametret: subjekt + Ny også have en anden position, hvis det skal stå umarkeret; det har det også, nemlig i indholdsfeltet. På pladsen her indføres en ny indholdsstørrelse i tekstverdenen, som er realiseret i leddet subjekt; som regel

også i kombination med et *der/her* på en af subjektets umarkerede pladser til venstre i sætningen:

- (18) Hun havde egentlig aldrig set ung ud. Der havde altid været *et drag om munden, som gav en den tanke, at hun havde været ude for lidt af hvert.* (Bodelsen, RS:31)

Denne konstruktion går som regel under navnet 'præsentativ konstruktion', og den pragmatiske funktion er tydelig: et godt umarkeret informationsflow lader de Givne størrelser komme før de nye. I valensparameteret er der her også valgt det umarkerede led: 1. valensled er realiseret som subjekt. Hvis vi så holder parameterleddene subjektfunktion + Ny + valensled konstant, men varierer leddet i positionsparameteret, så får vi et subjekt, der nødvendigvis må stå til venstre i sætningen, f.eks. på fundamentpladsen; jvnf. IIIa *en høne kan ikke svømme*:

- (19) Med krogen af øjet så han [Jens] noget, som de to tilbagelænde mænd ikke havde set endnu. Og som han selv var et stykke tid om at reagere på.
En taxi var kørt ind foran benzintanken. Den holdt som om den var blevet tilkaldt, chaufføren var tilsyneladende alene i den. Men det var han alligevel ikke. Nogen, et sammensunket menneske, sad på bagsædet. (Bodelsen, RS:160)

I begge tilfælde har denne kombination af parameterled den pragmatiske funktion at tilkendegive, at sagsforholdet ikke befinder sig i afsenderens umiddelbare oplevelsesrum, men i et andet mentalt rum. I eksemplet med *hønen* er det den generelle videns rum, eftersom det er et generisk udsagn. I (19) er det Jens' oplevelsesrum²¹ Hvilket af de to rum kan ikke afgøres på sætningsniveau; her markeres blot det fremmede oplevelsesrum; hvilken af de mulige læsninger, der er aktuel, fremgår af konteksten, altså på tekstniveau.

Hvis man prøver at fastholde parameterleddene subjektfunktion + Ny + det præsentative *der/her*; men varierer positionen til venstre side af sætningen, får man ikke et andet mentalt rum, men en stærk markering, nemlig fokusering:

- (20) Det var Vera der havde villet det sådan, og det var sikkert også hendes fortjeneste, at gravstedet var passet bedre end de fleste. Hækken var klippet og jorden var luget og revet. Men *blomster* lå her ikke. (Bodelsen, RS:27)

²¹ Jvnf. L.Heltoft og L.Falster Jakobsen (1996): "Danish Passives and Subject Positions as a Mood System - a Content Analysis".

Andre parametervariationer inden for subjekt giver andre informationsvarianter²². Hvis man i stedet for varierer ledværdien på fundamentfeltet til et af de i II ikke nævnte typer, f.eks. objekt, så får man fokusering, i hvert fald så længe leddet ikke består af ordet *det* eller *han* (disse pronominer kan som subjekt eller som objekt have + eller -Fokus):

- (21) I hendes soveværelse stod en smal seng, og på et bord ved sengen fik Jens øje på et billede af Søren. Korthåret, som han havde set ud da han som journalist rejste verden rundt. *Sådan et billede af Søren* ejede Jens ikke selv. (Bodelsen, RS:31)

Billedet af Søren ejede Jens ikke selv.

At eftergå alle mulige parametervariationer ville være alt for omfattende her. Men for at tilgodese den del af Tomlin-citatet, der gør opmærksom på problemer i fremmedsprogsbeskrivelsen, hvis man ikke skelner hårdt mellem udtryk og indhold, skal der lige anføres et par eksempler fra tysk. Tysk har en fundamentplads som på dansk, men en umarkeret besættelse af denne følger ikke ganske de samme parameterkombinationer som på dansk. (22) viser, at et objekt, så længe det er Givet, ikke nødvendigvis resulterer i fokusering:

- (22) (om avisen Die Zeit)
Im Winter 50/51 verlangen die Gläubiger ihr Geld, die Banken setzen einen Wirtschaftsberater ein, *dem Blatt* droht der Konkurs (Zeit Magazin 23.2.1996:15)

*Bladet truer konkursen.

I resten af sætningen er der relativ stor frihed til at anbringe subjektet på forskellige pladser efter informationsværdi; således er det ikke sjældent, at ordningen mellem subjekt og objekt(er) er reguleret alene efter princippet parametret Givet/Ny:

- (23) So überstand er harte Zeiten, auch den Krieg...Schwer traf *ihn* der Tod des Sohnes als Soldat durch Tiefflieger kurz vor Kriegsende. (Zeit Magazin 8.3.1996:64)

*Hårdt ramte ham sønnens død..

Endelig er der det indtil nu uomtalte parameter +-Anim. På dansk foretrækkes et +Anim-subjekt frem for et -Anim-subjekt, især hvis det skal stå på fundamentpladsen²³. På tysk findes denne normering ikke:

²² Jvnf. L.Falster Jakobsen (1995) og (upubl).

²³ Af den grund finder man ofte 3.valensled (i aktiv det indirekte objekt) som subjekt i danske passivsætninger.

- (24) Dieses Heiligenbild, das meist im Hinblick auf die 1297 erfolgte Kanonisierung entworfen wurde, versucht Le Goff zu dekonstruieren. Nicht etwa weil er die ungewöhnliche Frömmigkeit des Königs bestreiten würde. *Ihn* interessieren vielmehr die auch in manchen hagiographischen Texten noch erkennbaren menschlichen Zügen des Individuums...(Zeit 29.3.1996:19)

?Ham interesserer snarereindividets menneskelige træk, som stadigvæk kan erkendes.

Han er snarere interesseret i individets menneskelige træk....

På tysk reguleres informationslayoutet her kun af Givethedsparametret, medens ledværdien i sig selv ikke spiller nogen rolle. På dansk spiller animerethedsparametret en så stor rolle ved siden af givethedsparametret, at man foretrækker en passivkonstruktion for at få kombineret de to parameterled sammen med ledværdien subjekt. Ikke engang som fokuseret led ville et objekt på fundamentpladsen her være en blot nogenlunde frekvent realisation, skønt kombinationen jo ikke kan siges at være direkte ugrammatisk.

En grammatik, der også beskriver sætningens informationslayout og mulighederne for en god tekstkohæsion, kan altså ikke standse ved sætningselementerne som beskrivelseskonstanter, men må redegøre for parametrene, de almindeligste kombinationer af parameterled og den pragmatiske effekt af disse.

10. Konklusion

Forskellige beskrivelsesniveauer og dimensioner har været beskrevet i denne artikel. Der er flere dimensioner, som ikke har været berørt, f.eks. dependensforhold og tryk- og intonationsforhold. Disse spiller naturligvis også en rolle for realiseringen af ytringer. Men selv hvis disse var indgået i beregningerne, og man havde forsøgt en ret omfattende beskrivelse af det hele, havde man så nået Tomlins ønskede mål (se afsnit 2), nemlig at beskrive lingvistisk struktur som tjener for kommunikationen? Jeg tror det ikke, og Tomlin synes også selv at have sine tvivl om mulighederne, jvnf. følgende citat, som han ganske vist anbragte i en anmærkning:

F. Newmeyer (personal communication) observes that the phenomena described in this example [about cognitive processes of information management. LFJ.] could as well be construed as exemplifying language and grammar linked simply to information processing rather

than to communication. Communication may represent the adaptation of information processing constraints to communicative interaction. This seems to me to be an intriguing alternative to the ordinary assumptions of communication. Note, however, that this assumption is also a functionalist one, in that linguistic form is still linked to larger, language external considerations. (Tomlin 1994:148, note 5).

Hvad jeg har beskrevet, er informationsmanagement og ikke kommunikation. Kommunikation forudsætter interaktion mellem de to kommunikationspartnere i den partikulære situation. Og denne kan en grammatik ikke indfange, ligesom den har meget svært ved at indfange de ikke-sproglige faktorer i nogen nævndeværdig detaljeringsgrad.

Literatur

Kilder:

- Bodelsen, Anders (1991³): *Rød September*. København:Gyldendals Paperbacks. RS.
 Drosdowski, Günther (1971): *Duden Stilwörterbuch der deutschen Sprache*. Mannheim: Duden Verlag.
 Numre af *Politiken*, *Die Zeit*, *Zeit Magazin*.

Sekundær litteratur

- Bache, Carl (ed) (1993): *Ny forskning i grammatik. Igangsat af Statens Humanistiske forskningsråd*. Odense: Odense Universitetsforlag.
 Dik, Simon C. (1989): *The Theory of Functional Grammar. Part I: The Structure of the Clause*. Functional Grammar Series 9. Dordrecht: Foris.
 Drosdowski, Günther (1984): *Duden Grammatik der deutschen Gegenwartssprache*. Mannheim: Duden Verlag.
 Eisenberg, Peter (1989²): *Grundriß der deutschen Grammatik*. Metzler: Stuttgart.
 Engberg-Pedersen, Elisabeth et al. (eds) (1996): *Content, Expression and Structure: Studies in Danish Functional Grammar*. John Benjamins
 Fauconnier, Giles (1985): *Mental Spaces: Aspects of Meaning. Construction in Natural Language*. Cambridge Mass: MIT Press.
 Graustein, Gottfried og Gerhard Leitner (eds) (1989): *Reference Grammars and Modern Linguistic Theory*. Tübingen: Niemeyer,
 Halliday, M.A.K. (1994²): *An introduction to functional grammar*. London: Edward Arnold.
 Helbig, Gerhard (1992): *Probleme der Valenz- und Kasustheorie*. Tübingen: Niemeyer.
 Heltoft, Lars and Lisbeth Falster Jakobsen (1996): "Danish passives and subject positions as a mood system". In: Engberg-Pedersen, Elisabeth et al.
 Hjelmslev, Louis (1966²): *Omkring sprogteoriens grundlæggelse*. København: Akademisk Forlag
 Jackendoff, Ray (1983): *Semantics and Cognition*. Cambridge, Mass.: MIT Press.

- Jakobsen, Lisbeth Falster (1995): "Om kategoriseringen af subjekter". In Per Durst-Andersen og Jens Nørgård-Sørensen (eds): *Ny forskning i Grammatik II. Liselejesymposiet 1994*. Odense: Odense Universitetsforlag, s. 53-76.
- Jakobsen, Lisbeth Falster (1995): "Valency Description - A Question of Strategy and Purposes. Expression and content Valency. Part I" i Lene Schøsler og Mary Talbot (eds): *Studies in Valency I*. Rast Supplement Vol.1. Odense: Odense University Press.
- Jakobsen, Lisbeth Falster (1996): "Semantiske roller i tysk - og mine anskuelser om roller". I Lone Schack Rasmussen (ed): *Semantic Roles*. Odense Working Papers in Language and Communication 10. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Jakobsen, Lisbeth Falster (upubl): *The subject in Danish. A prototype description*.
- Jakobsen, Lisbeth Falster and Jørgen Olsen (1984): "Beskrivelsesplaner i syntaxanalysen". In *Nydanske Studier* 15, s.82-99.
- Leitner, Gerhard (ed) (1986): *The English Reference Grammar. Language and Linguistics, Writers and Readers*. Tübingen: Niemeyer.
- Mogensen, Jens-Erik (1995): "Das süße Lied verhallt ... Zum Gebrauch vom Präsens bzw. Perfekt bei *seit*-Adverbialien im Lichte der neueren Forschung". I Per Bærentzen (ed): *Aspekte der Sprachbeschreibung. Akten des 29. Linguistischen Kolloquiums, Aarhus 1994*. Tübingen: Niemeyer.
- Odlin, Terence (ed) (1994): *Perspectives on Pedagogical Grammar*. Cambridge: CUP.
- Rasmussen, Lone Schack and Lisbeth Falster Jakobsen (1996): "From lexical potential to syntactic realization: A Danish Verb Valency Model". In Engberg-Pedersen, Elisabeth et al. (eds).
- Tomlin, Russ (1994): "Functional grammars, pedagogical grammars, and communicative language teaching". In Terence Odlin.
- Welke, Klaus M. (1988): *Einführung ind die Valenz- und Kasustheorie*. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut.
- Welke, Klaus (1993²): "Funktionale Satzperspektive. Ansätze und Probleme der funktionalen Grammatik". Münster: Nodus.
- Westney, Paul (1994): "Rules and pedagogical grammar". In Terence Odlin.

